

УДК 330.1315:631.6.02

Збарський В.К.*доктор економічних наук, професор**Національного університету біоресурсів і природокористування України*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ М'ЯСА В УКРАЇНІ

У статті досліджено процеси залучення інвестицій у модернізацію виробництва м'яса в Україні, розглянуто механізми вдосконалення законодавчої та нормативної баз з питань забезпечення якості та безпечності м'ясної продукції. Виявлено об'єктивні і суб'єктивні причини, що спричинили критичний стан справ у виробництві м'яса. Обґрунтовано, що безконтрольне з боку держави необґрунтоване зниження цін на м'ясо та м'ясну продукцію породжує невпевненість виробників у нарощуванні виробництва цієї продукції. Різке коливання цін на м'ясо призводить до значного спаду виробництва продукції. Тому предметом особливої уваги держави і посиленого державного регулювання має стати ринок м'яса, який в усьому світі перебуває у кращих умовах. Зокрема, економічно розвинуті країни створили для нього найбільш сприятливу систему державного регулювання, де держава регулює не тільки ціни на цю продукцію, а й взаємовідносини між виробниками і переробниками. Висвітлено існуючі напрями державного регулювання м'ясопродуктового підкомплексу в Україні. Держава впроваджує низку нормативно-правових актів, що регламентують розвиток галузі тваринництва, зокрема, свиначства, адже зростання виробництва тваринницької продукції, в тому числі свинини, є дуже важливим в контексті державної продовольчої політики. Визначено, що заходи щодо штучного створення інтегрованих формувань з виробництва, переробки і реалізації продукції тваринництва за участі сільськогосподарських товаровиробників, комбикормових і переробних підприємств, заготівельних і торговельних організацій усіх форм власності, банків, вітчизняних та іноземних інвесторів не виправдали себе в повній мірі. Результати дослідження виявили високу необхідність у невідкладній корекції та розвитку векторів державної політики в тваринництві та м'ясопереробці у таких напрямках: стимулювання ефективних каналів переробки і просування свіжого та охолодженого м'яса; заохочення до впровадження та імпорту передових вітчизняних і зарубіжних технологій; активна підтримка у питаннях реструктуризації великих м'ясопереробних комплексів; всебічне стимулювання переробної кооперації серед виробників; прискорення адаптації національних стандартів до міжнародних норм; стимулювання створення та підтримка розвитку професійних та міжпрофесійних об'єднань виробників і переробників м'яса.

Збарский В.К. ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА МЯСА В УКРАИНЕ

В статье исследованы процессы привлечения инвестиций в модернизацию производства мяса в Украине, рассмотрены механизмы совершенствования законодательной и нормативной баз по вопросам обеспечения качества и безопасности мясной продукции. Выявлены объективные и субъективные причины, повлекшие критическое состояние дел в производстве мяса. Обсуждено, что бесконтрольное со стороны государства необоснованное снижение цен на мясо и мясную продукцию порождает неуверенность производителей в наращивании производства этой продукции. Резкое колебание цен на мясо приводит к значительному спаду производства продукции. Поэтому предметом особого внимания государства и усиленного государственного регулирования должен стать рынок мяса, который во всем мире находится в лучших условиях. В частности, экономически развитые страны создали для него наиболее благоприятную систему государственного регулирования, где государство регулирует не только цены на эту продукцию, но и взаимоотношения между производителями и переработчиками. Освещены существующие направления государственного регулирования мясопродуктового подкомплекса в Украине. Государство внедряет ряд нормативно-правовых актов, регламентирующих развитие отрасли животноводства, в частности, свиноводства, ведь рост производства животноводческой продукции, в том числе свинины, очень важен в контексте государственной продовольственной политики. Определено, что меры по искусственному созданию интегрированных формирований по производству, переработке и реализации продукции животноводства с участием сельскохозяйственных товаропроизводителей, комбикормовых и перерабатывающих предприятий, заготовительных и торговых организаций всех форм собственности, банков, отечественных и иностранных инвесторов, не оправдали себя в полной мере. Результаты исследования показали высокую необходимость в неотложной коррекции и развитии векторов государственной политики в животноводстве и мясопереработке в следующих направлениях: стимулирование эффективных каналов переработки и продвижения свежего и охлажденного мяса; поощрение внедрения и импорта передовых отечественных и зарубежных технологий; активная поддержка в вопросах реструктуризации крупных мясоперерабатывающих комплексов; всестороннее стимулирование перерабатывающей кооперации среди производителей; ускорение адаптации национальных стандартов с международными нормами; стимулирование создания и поддержка развития профессиональных и межпрофессиональных объединений производителей и переработчиков мяса.

Zbarskiy V.K. LEGAL PRINCIPLES OF MEAT MARKET REGULATION IN UKRAINE

This article explores the process of attracting investment in the modernization of meat in Ukraine, the mechanisms improve the legal and regulatory framework for ensuring the quality and safety of meat products. Found objective and subjective reasons that led to the critical situation in meat production. Proved that uncontrolled by the state unwarranted decline in meat and meat products creates uncertainty manufacturers in increasing the production of this product. The sharp fluctuation in the prices of meat leads to a significant decline in production. Therefore, the special attention of the state and enhanced government regulation should be a meat market, which worldwide is in the best conditions. In particular, the economically developed countries have the most favorable for a system of state regulation, where the government regulates not only the prices of these products, but also the relationship between producers and processors. Deals with current directions of state regulation in the meat sector in Ukraine. The state is implementing a number of legal acts regulating the development of the livestock industry, including pigs, because increased production of animal products, including pork is very important in the context of state food policy. Determined that measures for artificial creation of integrated units of production, processing and marketing of livestock products involving agricultural producers, feed and processing enterprises, procurement and trade organizations of all forms of ownership, banks, domestic and foreign investors are not paid off in full. Results of the study revealed a high need for urgent correction and development of public policy vectors in animal in the following areas: the promotion of effective channels of processing and promotion of fresh and chilled meat; encourage the introduction and import of domestic and foreign advanced technologies; active support in matters of restructuring of large meat processing facilities; comprehensive process to stimulate cooperation among producers; adaptation of national standards with international standards; Encourage the creation and support of professional and inter-associations of producers and processors of meat.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань аграрної політики є створення умов ефективного функціонування м'ясопродуктового підкомплексу з метою повноцінного забезпечення населення м'ясом та м'ясопродуктами, а промисловості – сировиною в обсягах, необхідних для стійкого економічного зростання та соціального розвитку країни. У цілому в Україні виробляється близько 2,5 млн. т м'яса (у 2013 р. – 2,39 млн. т в забійній масі). У загальній структурі виробництва м'яса 48,9% складає м'ясо птиці, 31,3% – свинини і 17,9% – яловичини і телятини. Відзначається чітка тенденція скорочення виробництва яловичини і телятини та нарощування м'яса птиці.

Найбільшим і найефективнішим в Україні є ринок м'яса птиці. На даному ринку відсутні суттєві проблемні питання щодо виробництва, якості, збуту чи експорту м'яса птиці. Вже з 24 липня 2013 р. отримано дозвіл на експорт української курятини до Європейського Союзу обсягом близько 0,5 тис. т. Найбільш проблемним в Україні залишається ринок яловичини і телятини. Виробництво даної продукції низькоефективне і майже на 3/4 сконцентровано в господарствах населення. Розвиток галузі та відкриття нових ринків для експорту м'яса і м'ясопродуктів вітчизняними виробниками є складним, але стратегічно важливим питанням.

Виклад основного матеріалу. ЄС має досить високий рівень тарифного захисту на м'ясо та м'ясопродукти, наприклад, середній тариф у 2012 р. становив 20,4%, на той час як в Україні – лише 11%. Максимальний рівень тарифу «режим найбільшого сприяння» на м'ясну групу товарів у ЄС може становити 134%, а в Україні – 20%. Тому важливим для України є отримання квоти на експорт свинини в ЄС на рівні 40 тис. т, м'яса птиці та напівфабрикатів – 16 тис. т з поступовим збільшенням протягом п'яти років до 20 тис. т, яловичини – 12 тис. т/рік.

З огляду на це необхідно прискорити процеси залучення інвестицій у модернізацію виробництва, вдосконалення законодавчої та нормативної баз з питань забезпечення якості та безпечності продукції, зокрема, запровадивши систему НАССП на підприємствах, які виробляють м'ясну продукцію на експорт.

Водночас в рамках створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС передбачено індикативні сукупні тарифні квоти для імпорту в Україну: на м'ясо свинини в розмірі 20 тис. т/рік, м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці – 8 тис. т/рік з

поступовим збільшенням протягом п'яти років до 10 тис. т/рік (для коду УКТЗЕД 0207.12 (10–90) – додатково 10 тис. т/рік).

Наразі європейські ринки відкриті лише перед деякими групами українських товарів. Так, з України в ЄС вже зараз може експортуватися мед, м'ясо птиці (насамперед курятина та індичка), рибопродукти, а також сухе молоко. Решта товарів ще чекають свого дозволу продаватися в європейських торгових мережах.

Досягти позитивних результатів у цьому напрямі можливо лише спільними зусиллями бізнесу та влади. Вітчизняна яловичина і свинина мають відповідати високим міжнародним стандартам якості. Для отримання всіх необхідних дозволів українським підприємствам потрібно пройти сертифікацію, а вітчизняна система ветеринарного і фітосанітарного захисту має бути відповідна європейській.

Організаційні та економічні перетворення в Україні значним чином вплинули на стан і розвиток ринку м'яса в Україні. Внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин, що спричинили критичний стан справ у виробництві м'яса, слід відзначити певні недоліки в державному регулюванні галузі. Не завжди збалансована та не до кінця вивірена державна політика регулювання стала наслідком відсутності довгострокової стратегії розвитку м'ясопродуктової підгалузі, відповідно, послідовної державної політики щодо підтримки розвитку виробництва м'яса, безсистемністю формування та розв'язання завдань, логіки в черговості та спрямованості механізмів її реалізації. Із самого початку введення ринкових реформ в Україні держава взяла помилковий курс на збереження державного регулювання ринку м'яса переважно неринковими методами. Хоча це робилося з огляду на стратегічний характер м'ясопродуктового підкомплексу й необхідність забезпечення продовольчої безпеки, така політика відкинула м'ясну галузь на кілька років назад. Як наслідок, вітчизняний м'ясопродуктовий підкомплекс втратив позиції традиційно потужної підгалузі, що забезпечувала не тільки весь внутрішній ринок, а й значну частину споживання в інших республіках колишнього Радянського Союзу. За останні роки споживання основних продуктів харчування в країнах СНД на одну особу за рік суттєво зросло, проте воно ще далеко від оптимальної потреби, встановленої національним законодавством на рівні 80 кг на особу в рік (табл. 1).

Таблиця 1
Споживання м'яса та м'ясопродуктів в країнах СНД*

(на одну особу за рік; кг)

Країна	Рік						Виробництво м'яса у забійній вазі*		
	2000	2005	2010	2011	2011 у % до		Україна у 2011 до інших країн, %	2011	Україна у % до інших країн
					2000	2005			
Україна	33	39	52	51	154,5	130,8	х	49	х
Азербайджан	18	22	32	33	183,3	150,0	154,5	32	153,1
Вірменія	23	31	43	44	191,3	141,9	115,9	40	122,5
Білорусь	59	62	84	88	149,2	104,8	58,0	112	43,8
Казахстан	44	58	68	71	161,4	104,4	71,8	57	86,0
Киргизстан	40	38	39	39	97,5	100,0	130,8	37	132,4
Молдова	24	40	36	38	158,3	95,0	134,2	34	144,1
Росія	45	55	69	71	157,8	129,1	71,8	57	86,0

Дані за 2000–2010 рр. заповнено на основі «Бази даних Статкомітету СНД», розміщеної на веб-сайті цієї організації за адресою: <http://www.cisststat.com>. Дані за 2011 р. заповнено на основі короткого статистичного збірника «Сельское хозяйство стран Содружества 2005–2012».

*Дані Держкомстату України за 2012 р.

Дані таблиці 1 свідчать, що практично всі (за винятком Білорусі) країни СНД споживають м'яса і м'ясопродуктів в розрахунку на одну особу більше, ніж виробляють. Про це свідчить і баланс м'яса та м'ясних продуктів України за 2000–2013 рр. (табл. 2).

Слід зазначити, що безконтрольне з боку держави необґрунтоване зниження цін на м'ясо та м'ясну продукцію породжує невпевненість виробників у нарощуванні виробництва цієї продукції. Різке коли-

вання цін на м'ясо призводить до значного спаду виробництва продукції. Тому предметом особливої уваги держави і посиленого державного регулювання має стати ринок м'яса, який в усьому світі перебуває у кращих умовах. Зокрема, економічно розвинуті країни створили для нього найбільш сприятливу систему державного регулювання, де держава регулює не тільки ціни на цю продукцію, а й взаємовідносини між виробниками і переробниками.

Таблиця 2

Баланс м'яса та м'ясних продуктів

(за календарний рік; тис. т)

	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Виробництво	1663	1597	1917	2059	2144	2210	2389
Зміна запасів на кінець року	-82	-11	16	-3	-37	23	-20
Імпорт	38	325	439	378	244	423	332
Всього ресурсів	1783	1933	2340	2440	2425	2610	2741
Експорт	163	82	40	48	79	125	182
Витрачено на нехарчові цілі (на корм, втрати та ін.)	9	7	10	8	7	7	9
Фонд споживання	1611	1844	2290	2384	2339	2478	2550
<i>у розрахунку на 1 особу, кг</i>	<i>32,8</i>	<i>39,1</i>	<i>49,7</i>	<i>52,0</i>	<i>51,2</i>	<i>54,4</i>	<i>56,1</i>

Таблиця 3

Правове регулювання розвитку галузі тваринництва України

Назва нормативного документа	Вплив на господарську діяльність підприємств з виробництва м'яса
Постанови КМ України від 26 вересня 2012 р. № 986 та від 2 березня 2011 р. № 246 «Про внесення змін до Порядку використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету»	Забезпечують бюджетні дотації в сумі 1,5 грн. за свиней (крім свиноматок і кнурів) живою масою від 100 до 120 кг та 1 грн. за свиней (крім свиноматок і кнурів) живою масою від 120 до 150 кг за вирощені та продані на забій і переробку суб'єктам господарювання, які мають власні (орендовані) потужності для забою тварин
Закон України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» із змінами, внесеними згідно із Законами 21.11.2013 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 5–6, ст. 60)	Державна підтримка галузі тваринництва здійснюється за рахунок коштів, які становлять 40% ПДВ, що, відповідно до закону, сплачується юридичними особами при здійсненні ними операцій з постачання власної виробленої продукції (молока, молочної сировини, молочних продуктів, м'яса, м'ясопродуктів, іншої продукції переробки тварин (шкур, субпродуктів, м'ясо-кісткового борошна), виготовленої з поставлених молока або м'яса в живій вазі сільськогосподарськими підприємствами, іншими юридичними і фізичними особами, у тому числі фізичними особами – підприємцями, які самостійно вирощують, розводять, відгодовують продукцію тваринництва
Податковий кодекс України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011 р., № 13–17, ст. 209	Відповідно до гл. 2 «Фіксований сільськогосподарський податок» розд. 14 «Спеціальні податкові режими», визначає платників податку, базу об'єкт, предмет та ставку оподаткування
Про кооперацію. Закон України від 10.07.2003 р. № 1087-IV (редакція від 01.01.2013 р. на підставі офіційного документу № 5410-17)	Визначає основні положення кооперації у сільському господарстві, порядок створення, завдання та види кооперативів, принципи членства та управління, економічні засади діяльності та ін.
Про інноваційну діяльність. Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV (редакція від 16.10.2012 р. на підставі документу № 5460-VI)	Визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом
Наказ від 17.09.2010 р. № 569/72 «Про затвердження Програми розвитку свинарства на період до 2015 року».	Система розроблених заходів щодо забезпечення розвитку виробництва м'яса свиней направлена на забезпечення рентабельного ведення галузі свинарства не нижче +20%; збільшення виробництва свинини шляхом прискореного зростання поголів'я та підвищення середньодобових приростів до рівня 750 г/добу на відгодівлі при затратах корму до 3,3 кормових одиниць на кілограм приросту; збільшення поголів'я свиней порівняно з 2009 р. у 1,6 рази; виробництва комбікормів до 8,2 млн. т, а споживання преміксів – до 8,2 тис. т; виробництва свинини у 2015 р. довести до 1,82 млн. т у живій масі; забезпечити збільшити частку свинини у м'ясному балансі до 37–40%; виробництво експортно-орієнтованої продукції на рівні 100 тис. т
Про заходи щодо активізації роботи з розвитку тваринництва. Постанова КМУ від 20.08.2008 р. № 729	Державна підтримка створення і функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів із заготівлі, переробки та збуту продукції тваринництва, штучного осіменіння тварин та ін.; відшкодування підприємствам АПК ставок за користування кредитом у розмірі подвійної облікової ставки Національного банку, але не більше ніж передбаченої банком у кредитному договорі, за рахунок коштів державного бюджету для будівництва і реконструкції тваринницьких та птахівничих комплексів і ферм, закупівлі племінного молодняка, техніки та технологічного обладнання; придбання племінної худоби і птиці на умовах фінансового лізингу

Існуючі напрями державного регулювання м'ясопродуктового підкомплексу в Україні чітко відображені в законах, що були прийняті протягом останнього десятиліття. Держава впроваджує низку нормативно-правових актів, що регламентують розвиток галузі тваринництва, зокрема, свинарства (табл. 3).

Одним із інструментів, який застосовувався з метою поліпшення ситуації у тваринницьких галузях, була державна підтримка виробників тваринницької продукції за рахунок виплати дотацій за продані ними переробним підприємствам худобу та птицю. До 1995 р. на продукцію тваринництва існували дотації до цін. У 1995 р. з відміною дотацій виробництво продукції тваринництва стало збитковим. Упродовж 1996–1997 рр. дотації до цін на тваринницьку продукцію не існували, що призвело до подальшого поглиблення кризи у цій галузі.

Сільськогосподарські підприємства при реалізації живої маси тварин і птиці сплачували податок на додану вартість (ПДВ). Вагомою причиною згортання тваринництва стала збитковість виробництва продукції внаслідок відміни дотацій при закупівлі худоби та птиці, введення вільних цін, які не відшкодовують навіть затрати, а також зниження купівельної спроможності населення України, що зменшило попит на продукцію. Одночасно сільськогосподарські підприємства, втративши купівельну спроможність, майже не купували продукцію промисловості, за яку сплата ПДВ мала бути їм повернена. Отже, ПДВ, який становив 28%, а потім 20%, став прямим, нічим не компенсованим податком на продукцію тваринництва.

Передбачені Постановою Кабінету Міністрів України від 16 лютого 1998 р. № 145 «Про затвердження порядку нарахування та виплат дотації сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними переробним підприємствам м'ясо в живій вазі» дотації суттєво не сприяли стимулюванню постачання сировини на переробні підприємства харчової промисловості, яке вони вже не переказували до держбюджету, а розпоряджалися коштами таким чином, що рівень підтримки був занадто малим [2]. Згідно з положенням Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи», який Верховна Рада прийняла напередодні 2010 р., ПДВ, який переробні підприємства всіх форм власності мають сплачувати до бюджету за реалізовані ними м'ясо та продукцію з нього, використовуватимуть суто на виплату дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продані переробникам худобу та птицю в живій масі [3].

Тепер виробники м'яса одержуватимуть фінансову допомогу не безпосередньо від м'ясокомбінатів,

як було раніше, а переробники сировини відраховуватимуть свій ПДВ до спеціального бюджетного фонду. Звіди тваринники отримуватимуть фіксовані дотації на кожну корову, наявну на 1 січня відповідного року в особистому селянському або фермерському господарстві, в агрофірмі.

Після прийняття на державному рівні рішення щодо підвищення економічної зацікавленості товаровиробників (зростання цін на худобу, залишення ПДВ від реалізації тварин у розпорядженні сільськогосподарських товаровиробників, стимулювання вирощування молодняка великої рогатої худоби високоякісних кондицій) відразу зросло поголів'я тварин, збільшилася кількість вирощуваної продукції, але обсяг реалізованої продукції був дещо меншим, ніж вирощеної.

У 2012 р. державна підтримка галузі тваринництва зазнала суттєвих змін, що негативно позначилося на роботі окремих галузей. З прийняттям нового Податкового кодексу заготівельники худоби знизили на 20% ціни для господарств населення, оскільки повинні перераховувати ці кошти до спеціального фонду державного бюджету. Для багатьох виробників тваринницької продукції сьогодні виникла дуже складна ситуація, коли попит на м'ясо на внутрішньому ринку знизився, а собівартість виробництва зросла. За таких умов без продуманої державної підтримки виробники можуть почати вирізати поголів'я, що поглибить кризові явища у секторі. Потребує подальшого вдосконалення і структура виробництва м'яса (табл. 4).

Що ж до структури споживання м'яса в Україні, то вона практично відповідає структурі виробництва: близько третини в ній становить свинина, 21,3% – яловичина, 44,9% – птиця та 2,4% – інші види м'яса.

Найбільша частка свинини у структурі споживання м'яса спостерігалася у 2000 р., що обумовлено скороченням виробництва яловичини та птиці у попередній період. За 2005–2012 рр. частка свинини у структурі споживання м'яса стабілізувалася, та несуттєво коливається у межах 0,5 відсоткових пунктів. Галузь свинарства є однією з найперспективніших в аграрному секторі. Вона забезпечує населення багатьох держав світу цінними та життєво необхідними продуктами харчування. Україна у 1991 р. була однією з провідних держав Європи за розвитком виробництва свинини. У цей час поголів'я свиней нараховувало близько 20 млн. голів. Однак за останні роки минулого століття у зв'язку з негативними соціально-економічними процесами у сільському господарстві поголів'я свиней скоротилося до 6 млн. голів. Зменшення поголів'я спостерігалось і в інших галузях тваринництва. Це призвело до зни-

Таблиця 4
Структура виробництва м'яса в живій вазі усіма категоріями господарств України, %

	В середньому за рік					2013 р. +, - до	
	2005	2006–2009	2010	2010–2013	2013	2006–2009	2010–2013
Вирощено – всього	100	100	100	100	100	100	100
у тому числі:							
велика рогата худоба	36,9	28,9	22,3	21,3	20,0	-8,9	-16,9
свині	30,9	30,3	31,2	31,2	31,0	+0,7	-0,2
вівці та кози	1,4	1,3	1,4	1,3	1,2	-0,1	-0,1
коні	1,1	0,8	0,7	0,7	0,6	-0,2	-0,1
кролі	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8	-0,2	-0,1
птиця	28,6	37,7	43,5	44,6	46,4	+8,7	+1,8

Дані: Стат. збірник «Сільське господарство України, 2013 рік». – К. : Держстат України. – С. 123.

ження обсягів виробництва м'яса, що негативно позначилося на рівні продовольчої безпеки держави. Передовий досвід окремих успішних господарств повинен стати стимулом для активізації розвитку високоєфективного виробництва свинини в Україні (табл. 5). Зростання виробництва тваринницької продукції, в тому числі свинини, є дуже важливим в контексті державної продовольчої політики. Не виправдали себе в повній мірі й заходи щодо штучного створення інтегрованих формувань з виробництва, переробки і реалізації продукції тваринництва за участі сільськогосподарських товаровиробників, комбікормових і переробних підприємств, заготівельних і торговельних організацій усіх форм власності, банків, вітчизняних та іноземних інвесторів, що були започатковані відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 4 грудня 1998 р. «Про подолання кризового стану у тваринництві і птахівництві та стабілізацію розвитку галузі» [5]. Згідно з Указом Президента України від 17 лютого 2001 р. № 100/200 «Про заходи щодо стабілізації ситуації на споживчому ринку та розвитку тваринництва у 2001–2002 роках», передбачено поступовий перехід до ринкових методів регулювання сільського господарства із збереженням державного регулювання [6].

Таблиця 5
Виробництво свинини на душу населення у державах Європи за 2012 р.

Позиція	Країна	Виробництво м'яса свиней у забійній вазі на душу населення в рік, кг	Відносно України, разів більше
1	Данія	337,9	17,6
2	Нідерланди	131,1	6,8
3	Бельгія	97,8	5,1
4	Іспанія	79,1	4,1
5	Німеччина	56,9	3,0
6	Ірландія	53,6	2,8
7	Естонія	47,4	2,5
8	Польща	45,1	2,3
9	Білорусія	43,6	2,3
10...	Угорщина	42,5	2,2
...27	Україна	19,2	X

Джерело: розраховано за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [13]

Будь-які прийняті найближчим часом в Україні законодавчі акти стосовно м'яса та м'ясної продукції не можуть терміново вирішити проблеми у цій галузі [12]. Їх основною метою повинно бути здійснення системних перетворень, які сприятимуть сталому розвитку ринку м'яса в Україні. За досвідом розвинутих країн світу цей законодавчий процес необхідно поділити на два напрями:

- реформа законодавства щодо забезпечення і офіційного контролю якості й безпеки м'яса та м'ясної продукції;

- врегулювання на законодавчому рівні фінансово-економічних та організаційних аспектів ринку м'яса, включаючи встановлення зважених механізмів державного управління цим ринком.

Результати показують високу необхідність у невідкладній корекції та розвитку векторів державної політики в тваринництві та м'ясопереробці в наступних напрямках:

- стимулювання ефективних каналів переробки і просування свіжого та охолодженого м'яса, поси-

лення контролю за вмістом та виробництвом ковбас із заміниками рослинного походження та низько-сортних субпродуктів тваринництва;

- заохочення до впровадження та імпорту передових вітчизняних і зарубіжних технологій низьковитратного вирощування худоби та переробки м'яса, відхід від практики «підкомплекс» дотації до практики стимулюючих дотацій за підвищення ефективності виробництва та зменшення собівартості продукції;

- активна підтримка в питаннях реструктуризації великих пострадянських м'ясопереробних комплексів та створенні сучасних виробництв із первинної переробки м'яса при великих підприємствах і переробних кооперативах малих та середніх виробників із вирощування худоби та птиці;

- всебічне стимулювання переробної кооперації серед виробників та становлення довгострокових контрактних відносин у сталих виробничих територіальних кластерах навколо середніх та великих підприємств з первинної переробки (із забою та переробки до напівтуш та розрубів);

- прискорення адаптації національних стандартів до міжнародних норм; стимулювання, створення та підтримка розвитку професійних та міжпрофесійних об'єднань виробників і переробників м'яса, перенесення на них функцій промоуванню вітчизняної продукції на цільових ринках, частково функцій розробки стандартів та контролю за їх дотриманням.

До пріоритетних напрямів удосконалення законодавчого забезпечення аграрного сектору економіки, та м'ясопродуктового підкомплексу, зокрема, слід віднести наступні:

- для вирівнювання економічних відносин у народному господарстві потрібно прийняти Закон України «Про міжгалузеві економічні відносини в економіці України», в якому передбачити введення єдиної норми прибутку на авансований капітал для всіх галузей економіки та оподаткування понад нормативних прибутків за прогресуючою шкалою. Проект цього Закону розроблений в ННЦ «Інститут аграрної економіки»;

- для створення рівних умов для виробників сільськогосподарської продукції, господарюючих на землях різної якості, слід розробити проект Закону України «Про вирівнювання економічних умов господарювання сільгоспвиробників, розміщених на землях різної якості»;

- організаційні і економічні основи виробництва і реалізації м'яса потребують вдосконалення Закону України «Про м'ясо і м'ясопродукти» у відповідності до вимог ЄС;

- з метою посилення організаційної роботи і законодавчої підтримки формувань професійних об'єднань, які б забезпечували виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію готової продукції, зміцнивши для цього економічні зв'язки між учасниками об'єднань.

Враховуючи весь комплекс факторів, пов'язаних із станом та перспективами розвитку м'ясопродуктового підкомплексу, необхідно сформулювати цілісну систему заходів державного регулювання ринку м'яса в Україні з метою створення сприятливих економічних, правових, організаційних та інших умов для зростання виробництва м'яса та надання вітчизняним виробникам відповідної допомоги в фінансовій, правовій, інформаційній, дипломатичній, маркетинговій сферах.

В Україні критичних масштабів досягла фальсифікація згущеного молока, його виробники замість

молочних жирів використовують пальмову, кокосову або соняшникову олію, – констатують у відомстві [3, с. 6]. Крім того, Міністерство охорони здоров'я не контролює наявність у продуктах небезпечних забруднювачів, таких як діоксин, бензапирен і трансизомери ненасичених жирних кислот.

Подібна ситуація спостерігається і на ринку м'яса. Зокрема, українських виробників європейський ринок приваблює насамперед своєю платоспроможністю і стабільним попитом на м'ясо ВРХ. При цьому експерти вважають, що шанси України отримати право на експорт яловичини в ЄС доволі високі. «Непогані шанси у тих, хто має сертифікацію системи НАССР (вимоги міжнародної системи з безпеки продуктів харчування), і вона насправді працює на підприємстві, а не існує на папері, а також у тих, у кого є іноземні інвестори і потенційні покупці в Європі. Але багато чого буде залежати не від самих підприємств, а від вітчизняної ветеринарної служби», – вважають експерти [4, с. 5]. При цьому вони вважають, що ЄС сам зацікавлений в українській яловичині, яка буде конкурентоспроможна на ринках країн ЄС з двох причин. По-перше, у Євросоюзі нестача пропозиції яловичини. По-друге, українська яловичина – це чиста біологічна продукція, яка в країнах ЄС користується підвищеним попитом. Звичайно, на європейському ринку українській яловичині доведеться конкурувати з такими «м'ясними монстрами», як США і країни Південної Америки. Але внаслідок невисокої вартості вітчизняного м'яса ВРХ Україна може з цим впоратися. Порівняльний аналіз вартості тільки однієї з позицій – охолодженої безкісткової яловичини, яку поставляють на європейський ринок Аргентина, Уругвай, Бразилія, США, – дає змогу прогнозувати непогані перспективи експорту української продукції до Європи.

Наприклад, у 2008 р. середня ціна імпорту становила EUR 9,1 за 1 кг, тоді як розрахункова ціна української яловичини – EUR 4,36 за 1 кг, а в зв'язку з девальвацією гривні в 2009 р. – EUR 3,2 за 1 кг [5, с. 5]. Отже, якщо припустити, що українські підприємства освоюють виробництво продукції, яка користується попитом в ЄС, за ціною вона буде конкурентоспроможна. Водночас для цього українським підприємствам доведеться освоїти виробництво безкісткової яловичини за прийнятою в Європі схемою розрізання. Щодо товаровиробників, які вже працюють на європейському ринку, для них теж створюються нові вимоги відповідності рівня якості. Наприклад, як у випадку металургійних підприємств України. Труднощі їм створило так зване REACH-законодавство, ухвалене країнами ЄС у червні 2008 р. [4]. Відповідно до нього, підприємства металургійної та хімічної промисловості повинні зареєструвати свою продукцію в Європейській хімічній агенції, інакше ринок ЄС для них буде просто закрито. Природно, що процедура реєстрації коштує чимало й вимагає послуг європейських компаній-посередників, які одержують гонорар за свою роботу. За це може сплатити не кожен виробник, особливо у важкий кризовий час.

Ще одним ключовим чинником успіху на європейському ринку є забезпечення необхідного інформування європейських споживачів. Такі висновки підтверджуються і дослідженнями 2004 р. Світового банку [6], за якими близько половини підприємств-експортерів серед обмежувальних факторів

комерційного характеру відзначають брак засобів для дослідження експортних ринків і просування своїх товарів, а також недостатнє просування своїх товарів та послуг. Примітним є те, що цей погляд не залежить від того, на який ринок підприємство експортує свою продукцію. Розглянемо вищевикладене твердження на прикладі ринку освітніх послуг. Експорт освітніх послуг міг би стати сильною галуззю західноукраїнської економіки, що особливо важливо в період глобальної кризи. На практиці існують всі передумови для приваблення іноземного студента: цінова привабливість, компетентні кадри, можливість організації польсько- та англомовного навчання, а також неповторна атмосфера низки міст, які розташовані на заході України, зокрема, Львова, Івано-Франківська чи Луцька. Втім, відсутня комплексна маркетингова стратегія широкого залучення до українських університетів студентів з Польщі та інших європейських країн. Замість того, на думку фахівців, «...деякі університети проводять «дикий» прийом якомога більшої кількості іноземців, орієнтуючись лише на здирання з них грошей, також за корупційними схемами. Вони намагаються привабити іноземців не високим рівнем якості навчання, а нижчими вимогами й можливістю обійти офіційні правила. Такий підхід аж ніяк не можна назвати далекоюсяжним, і він більше нагадує стандарти третього світу, ніж розвиненого європейського міста з високим науковим потенціалом...» [7].

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегія розвитку аграрного сектору АПК та соціальної сфери села на період до 2020 року ; за ред. Ю.Ф. Мельника, П.Т. Саблука. – К. : ННЦ ІАЕ УААН, 2009. – 129 с.
2. Про затвердження порядку нарахування та виплат дотації сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними переробним підприємствам м'ясо в живій вазі : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 1998 р. № 145 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
3. Про внесення змін до деяких законів України з підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи : Закон України від 22.12.2009 р. № 1782-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 9. – С. 85.
4. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.02.2004 р. № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 49. – С. 527.
5. Про подолання кризового стану у тваринництві і птахівництві та стабілізацію розвитку галузі : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.1998 р. № 1916 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
6. Про заходи щодо стабілізації ситуації на споживчому ринку та розвитку тваринництва у 2001–2002 роках : Указ Президента України від 17 лютого 2001 р. № 100/200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws>.
7. Офіційний сайт Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vet.gov.ua/node/1151>.
8. Офіційний сайт Верховної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1.pf3511=45633
9. Сайт Європейської комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/food/index.en.htm>.
10. Довідка щодо адаптації сільського господарства України до вимог СОТ [Електронний ресурс].
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів» № 1602-VII від 22 липня 2014 р.
12. Statistics of Food and agricultural Organization of the United Nations <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>.